

saavutettavuus tillgänglighet access

valtion taidemuseo statens konstmuseum the finnish national gallery

**SAAVUTETTAVUUS-PROJEKTI
VALTION TAIDEMUSEOSSA 1999-2001**

1.2.2002

Sari Salovaara
Valtion taidemuseo
Kaivokatu 2
00100 Helsinki
p. (09) 17336378
sari.salovaara@fng.fi

SISÄLLYSLUETTELO

1.	PROJEKTIN PUITTEET	3
1.1.	Taustaa ja tavoite	3
1.2.	Yhteistyöverkosto	3
	1.2.1. Kotimainen yhteistyö	3
	1.2.2. Kansainvälinen yhteistyö	4
	1.2.3. Opetusministeriön Kultuuria kaikille –työryhmä	4
1.3.	Valtion taidemuseon linjaus saavutettavuuden osalta	5
2.	PROJEKTIN TOTEUTUS	6
2.1.	Koulutusmateriaalin valmistaminen	6
2.2.	Museon henkilökunnan ja ulkopuolisten tahojen kouluttaminen	6
	2.2.1. Valtion taidemuseon henkilöstön koulutusta	6
	2.2.2. Koulutusta kotimaassa	6
	2.2.3. Koulutusta kansainvälisesti	7
2.3.	Projektin näyteikkuna Hugo Simberg –näyttely	7
2.4.	Näyttelyt ja saavutettavuus	7
2.5.	Tilojen esteettömyys ja saavutettavuus	8
2.6.	Tapahtumat, työpajat, opastukset	9
2.7.	Tiedottaminen	9
3.	ARVIOINTIA	9
3.1.	Palkittu ja juhlittu projekti	9
3.2.	Ruusut ja risut	9
4.	YHTEENVETO	10
4.1.	Askelia korkeiden tavoitteiden portailla	10
4.2.	Yhteiskunnallista vaikutusta	10
4.3.	Saavutettavuus-projektin tulevaisuus	11

LIITE 1

SAAVUTETTAVUUS-PROJEKTIN AIKANA TUOTETTUA MATERIAALIA

LIITE 2

SAAVUTETTAVUUTEEN LIITTYVÄÄ KIRJALLISUUTTA

1. PROJEKTIN PUITTEET

1.1. Taustaa ja tavoite

Saavutettavuus-projektin tavoitteena on ollut parantaa palveluita kaikille ja etenkin poistaa niitä esteitä, joita toimimisesteiset asiakkaat kohtaavat museoympäristössä. Projektista vastasi Valtion taidemuseon Museopedagoginen yksikkö ja sitä koordinoimaan palkattiin Sari Salovaara, joka on aiemmin toiminut kulttuurialan tehtävissä mm. vammaisjärjestöissä. Projektin rahoitus tuli lähes kokonaisuudessaan museolta itseltään. Valtion taidemuseoon kuuluvat Ateneumin taidemuseo, Nykyaiteen museo Kiasma ja Sinebrychoffin taidemuseo.

Jo ennen Saavutettavuus-projektia oli museotyössä kertynyt kokemuksia saavutettavuuden edistämisestä. 1980-luvulla museolehtori Marjatta Levanto toteutti Ateneumissa näkövammaisille asiakkaille kohdennetun näyttelyn ”Kosketeltavia kuvia” ja Erica Othman teki Suomen taiteen klassikoista laadukkaita, edelleen käytössä olevat äänikuvat ”Kuunneltavia kuvia”.

1990-luvulla Marjatta Levannon johtamassa Valtion taidemuseon Museopedagogisessa yksikössä painottui edelleen koko potentiaalisen yleisön tavoittaminen ja museon velvollisuus olla kaikkien halukkaiden kävijöiden ulottuvilla. Selvää oli että museon palvelut kaipasivat toimimisesteisten kannalta tarkistamista. Kansainväliset esimerkit ja konkreettinen tarve johtivat museolehtori Erica Othmanin aloitteesta Saavutettavuus-projektin aloittamiseen Museopedagogisessa yksikössä 1999.

1.2. Yhteistyöverkosto

1.2.1. Kotimainen yhteistyö

Yhteistyö Suomen museoliiton kanssa on tuonut Saavutettavuus-projektille vahvan valtakunnallisen ulottuvuuden. Museot ovat saaneet kirjallista informaatiota saavutettavuudesta, niistä on osallistuttu koulutuksiin ja saatu kouluttajia, jotka ovat antaneet kokemustaan muiden käyttöön.

Museoliiton kanssa tehtiin Suomen museoiden saavutettavuudesta kartoitus, jonka tulokset osoittivat, että toimimisesteisten kohdalla saavutettavuutta oli huomioitu lähinnä vain esteettömän liikkumisen osalta.

Asiantuntemustaan Saavutettavuus-projektin käyttöön ovat antaneet sellaiset kumppanit kuin Valtakunnallinen vammaisneuvosto, Näkövammaisten kirjasto Celia, Vammaisten yhdyskuntasuunnittelupalvelu VYP sekä joukko vammaisjärjestöjä kuten Kuurojen Liitto, Näkövammaisten kulttuuripalvelu ja Kulttuuriyhdistys Suomen EUCREA.

Projektille perustettiin SAAMU-ryhmäksi kutsuttu asiantuntijatukiryhmä, jonka työskentelyyn osallistui Valtion taidemuseon henkilökuntaa, Museoliiton edustajia,

vammaisorganisaatioiden edustajia ja projektin loppuvaiheessa myös Suomen etnisten vähemmistöjen edustajia Kulttuurikeskus Caisasta ja Romaniasiaain neuvottelukunnasta.

Saavutettavuus-projekti oli mukana Helsingin Kulttuurikaupunkivuoden 2000 ohjelmistossa.

1.2.2. Kansainvälinen yhteistyö

Saavutettavuus-projektin keskeinen kansainvälinen osuus on toteutettu Suomen, Ruotsin, Tanskan ja Norjan kesken pohjoismaisessa Museer till alla –projektissa. Pohjoismainen ministerineuvosto on ollut päärahoittaja hankkeessa, jonka tuloksista usean maan museot saavat konkreettista hyötyä.

Yhteistyössä luotiin yksityiskohtainen kunkin maan lainsäädäntöön perustuva kysely, jonka avulla museot voivat kartoittaa saavutettavuuttaan. Kyselyä testattiin toteuttamalla pohjoismainen museoiden saavutettavuuskartoitus. Museoiden käyttöön tehtiin käsikirja, *Museer för alla i Norden, Om tillgänglighet för människor med funktionshinder*. Suomessa Ateneum-salissa pidettiin kansainvälinen museoammattilaisia ympäri Eurooppaa ja kauempaakin houkutellut Museums for all –konferenssi. Kiertävä valokuvanäyttely ”Opening hours” on yksi osa pohjoismaista yhteisytötä. Se käsittelee saavutettavuutta 9 valokuvaajan persoonallisella otteella, Suomesta mukana ovat Aino Kannisto ja Janne Mäkinen. Näyttely avataan ensi kerran Tanskan valtion taidemuseossa keväällä 2002.

European Science Foundation rahoitti projektia ”Tangible illustrations for children with visual impairments: practical, theoretical and technological implications”. Projekti kartoitti Euroopassa ja Yhdysvalloissa kehitettyjä menetelmiä 2-ulotteisen visuaalisen informaation muuntamiseksi kosketellen tunnistettavaksi. Sari Salovaara osallistui työskentelyyn pohjoismaiden edustajana.

VSAarts –organisaatio, jonka päätoimisto on Washingtonissa, edistää maailman laajuisesti vammaisten ihmisten mahdollisuuksia täysivaltaiseen osallistumiseen taiteen alalla. Järjestön tavoiteohjelmassa on siirtää Yhdysvalloissa kehitettyjä käytäntöjä Eurooppaan ja luoda *European Cultural Access Institute*, jonka koulutussisältöjä suunnittelevaan työryhmään Sari Salovaara osallistuu 2001-2003.

1.2.3. Opetusministeriön Kultuuria kaikille –työryhmä

Kansainvälinen vertailu ja käytännössä saadut kokemukset ovat osoittaneet, että Suomen kulttuurihallinnon valmiudet toimimisesteisten ihmisten osallistumismahdollisuuksien turvaamiseen eivät ole olleet riittävät. Jotta pitkällä tähtäimellä olisi mahdollista mm. laajasti kehittää kulttuuripalvelujen saavutettavuutta, tekivät Saavutettavuus-projektin vastuuhenkilöt Marjatta Levanto ja Sari Salovaara sekä Valtakunnallisen vammaisneuvoston pääsihteeri Kalle Könkkölä opetusministeriölle aihetta käsittelevän aloitteen. Aloitteen perusteella opetusministeriö asetti 3.10.2001 työryhmän, jonka tehtävänä on

- 1) selvittää, miten vammaisten oman kulttuuritoiminnan edellytyksiä voitaisiin parantaa
- 2) selvittää, miten kulttuurin saavutettavuutta voitaisiin edistää julkisissa kulttuurilaitoksissa

3) tehdä ehdotus siitä, miten vammaiskulttuurin edistämistoimet tulisi organisoida valtionhallinnossa.

Kulttuuriministeri kutsui yhdeksi Kulttuuria kaikille -työryhmän jäseneksi johtavan museolehtorin, sittemmin kehityspäälliköksi nimitetyn Marjatta Levannon ja työryhmän toiseksi sihteeriksi Sari Salovaaran.

1.3. Valtion taidemuseon linjaus saavutettavuuden osalta

Museopedagogisen yksikön vuonna 2000 laatima toimintastrategia toteaa saavutettavuuden osalta mm. seuraavaa:

"Valtion taidemuseon velvollisuus on olla kaikkien saavutettavissa. Saavutettavuus tarkoittaa palveluiden parantamista kaikille, mutta ennen kaikkea yleisölle, jolle tieto ja palvelut eivät itsestään selvästi ulotu. Näitä yleisöjä ovat ihmiset, joilla on liikkumisesteitä tai esteitä näkemisessä, kuulemisessa tai ymmärtämisessä. Muita helposti syrjäytyviä yleisöjä ovat etnisiin ja muihin vähemmistöryhmiin kuuluvat sekä taloudellisista tai sosiaalisista syistä syrjäytymisuhan alaiset ihmiset.

Saavutettavuusnäkökulman tulee olla mukana kaiken toiminnan suunnittelussa ja jokaisen osa-alueen budjetoinnissa. Suunnittelutyön avuksi on tehty ohjeet esimerkiksi saavutettavien opasteiden, teosnimilappujen ja näyttelytekstien suunnittelemiseksi ja selkokielisten tekstien kirjoittamiseksi. Saavutettavuuden toteutuminen edellyttää henkilökunnan koulutusta ja sitoutumista saavutettavuuden tavoitteluun ja ylläpitämiseen.

Pyritään siihen, että Valtion taidemuseossa olisi pysyvästi palkattuna nk. saavutettavuus-vastaava. Saavutettavuus-vastaava osallistuu pysyvästi kaikkeen museon yleisölle suunnatun toiminnan suunnitteluun ja valvoo saavutettavuuden toteutumista."

Valtion taidemuseon rakennetta muutettiin vuoden 2002 alusta ja uuden työjärjestyksen myötä kolmen museon yhteinen Museopedagoginen yksikkö lakkautettiin. Museopedagogisen työn ja erilaisten yleisöryhmien huomioimisen on tarkoitus toteutua osana kunkin museon toimintaa, mm. museolehtoreiden toimesta Ateneumissa ja Kiasmassa.

VTM:n tulossopimuksessa 2002 saavutettavuus näkyy kirjattuna uuden Taidemuseoalan kehittämisyksikön Kehyksen toimialueeseen. Yleisölähtöisyydestä puhutaan Valtion taidemuseon toiminta-ajatuksessa, jossa luodaan toimintastrategiaa vuosille 2002-2006.

Saavutettavuuden edistämisen kannalta olisi selkeintä että museon toiminta- ja taloussuunnitelmissa varauduttaisiin osallistumisesteiden poistamisen ja lisäpalvelujen tuottamisen aiheuttamiin kustannuksiin ja kirjattaisiin lyhyen ja pitkän aikavälin konkreettiset tavoitteet.

2. PROJEKTIN TOTEUTUS

2.1. Koulutusmateriaalin valmistaminen

Kulttuuripalvelujen saavutettavuudesta toimimisesteisten kannalta on suomeksi ollut varsin vähän materiaalia tarjolla. Museoille tehdyn saavutettavuuskyselyn ohessa niille jaettiin Valtakunnallisen vammaisneuvoston Ovet auki -opasta.

Koulutusmateriaaliksi ja toisaalta esittelymateriaaliksi Saavutettavuus-projektissa tehtiin video ”Saavutettava museo”. Näyttelyiden tekemisestä ja erityisryhmien opastamisesta museoharjoittelija Selma Green kokosi Saavutettava museo –ohjeet, joita on jaettu laajalti mm. Suomen museoliiton kautta.

Kiasmassa yhteistyössä Kulttuuriyhdistys Suomen EUCREAn kanssa järjestetyn vammaiskulttuuriin liittyvän tapahtuman seminaarialustuksista koostettiin julkaisu ”euCrea! Vammaiset kulttuurivähemmistönä”. Pohjoismaisen projektin tuella tehtiin Kulttuuripalvelut ja saavutettavuus –esite, jota jaettiin museoille ja muille kulttuuritoimijoille. Samoin pohjoismaisessa yhteistyössä tehtiin opaskirja ”Museer för alla”.

2.2. Museon henkilökunnan ja ulkopuolisten tahojen kouluttaminen

2.2.1. Valtion taidemuseon henkilöstön koulutusta

Saavutettavuus-projektin aikana Valtion taidemuseon lähes koko henkilöstö on osallistunut aihealueeseen liittyviin koulutuksiin. Toisaalta on jaettu yleistä tietoa saavutettavuudesta ja toisaalta eri tehtävissä toimiville on ollut heidän omaan alaansa liittyvää koulutusta. Koulutuksissa on tehty yhteistyötä eri asiantuntijatahojen esim. vammaisjärjestöjen kanssa. Aiheet ovat liittyneet eri käyttäjäryhmien tarpeisiin, viestintään, uusiin palveluihin jne.

2.2.2. Koulutusta kotimaassa

Luentoja saavutettavuudesta on pidetty myös museon ulkopuolisten tahojen järjestämissä koulutustilaisuuksissa mm. Suomen museoliiton ja Helsingin yliopiston kutsumana. Koulutusta ovat saaneet museo- ja taidealojen opiskelijat, museotyötä tekevät ja eri käyttäjätahot.

Museopedagogisen yksikön johtava museolehtori Marjatta Levanto vei saavutettavuuden yhdeksi tärkeäksi sisällöksi Helsingin ja Jyväskylän yliopistojen järjestämään Taidemuseoalan täydennyskoulutukseen. Sekä Sari Salovaara että Marjatta Levanto ovat kirjoittaneet saavutettavuudesta eri julkaisuissa ja antaneet aihepiiristä haastatteluja eri tiedotusvälineille.

Aktiivisen kouluttamisen ja tiedottamisen seurauksena saavutettavuus-käsite on tullut yleiseen käyttöön museoalalla ja aiheesta on virinnyt keskustelua.

2.2.3. Koulutusta kansainvälisesti

Sari Salovaara kirjoitti Valiton taidemuseon näkövammaispalveluista yhdysvaltalaisen Art Education for the Blind -organisaation toimittamaan kirjaan sekä osallistui pohjoismaisessa yhteistyössä valmisteltuun museoiden saavutettavuusoppaan ”Museer för alla – Om tillgänglighet för människor med funktionshinder” tekemiseen.

Yhteistyössä Suomen museoliiton kanssa Ateneumissa järjestettiin syksyllä 1999 koulutuspäivä museolehtoreille. Samoin museoliiton kanssa toteutettiin syksyllä 2000 kaksipäiväinen saavutettavuuskonferenssi ”Museums for all”, jossa oli yhteensä noin 100 osallistujaa Suomesta, Pohjoismaista, muualta Euroopasta, Yhdysvalloista, Venäjältä ja Japanista. Konferenssin järjestäminen oli osa Suomen panosta pohjoismaisessa yhteistyössä.

Sari Salovaara on luennoinut saavutettavuudesta kansainvälisissä konferensseissa ja koulutustilaisuuksissa mm. Bolognassa, Lontoossa ja Pohjoismaissa. Salovaara on myös kirjoittanut Saavutettavuus-projektista Isossa-Britanniassa julkaistavaan museoiden saavutettavuutta käsittelevään Barrier Free -lehteen.

2.3. Projektin näyteikkuna Hugo Simberg –näyttely

Hugo Simberg –näyttely oli Ateneumin vuoden 2000 päänäyttely. Siitä tehtiin Saavutettavuus-projektin esimerkkinäyttely, jossa toteutettiin runsaasti monenlaisia museokävijöitä kunnioittavia ratkaisuja esim. näyttelyarkkitehtuurissa, seinäteksteissä ja oheismateriaaleissa. Näyttelyn yhteydessä julkaistiin suomeksi ja ruotsiksi selkokielineen Marjatta Levannon kirjoittama kirja ”Hugo Simbergin maailma”, tehtiin näkövammaisille suunnattu verkkonäyttely VTM:n www-sivuille, toteutettiin teoksia kuvaileva ääniteopastus ja kohokuvia Simbergin teoksista sekä hankittiin sähköpyörätuoli yleisön käyttöön. Tiedotusta kehitettiin vastaamaan erilaisiin tarpeisiin ja sitä suunnattiin myös toimimisesteisille.

2.4. Näyttelyt ja saavutettavuus

Valtion taidemuseon eri näyttelyiden kohdalla on yhteistyössä henkilökunnan kanssa pyritty huomioimaan yleisön erilaisia tarpeita. Näyttelyiden tekijöille on annettu tietoa mahdollisimman hyvin toimivan näyttelyn osatekijöistä ja periaatteista. Esimerkiksi Kiasman ARS 01 –näyttelyn kohdalla yleisöpalveluun ja saavutettavuuteen liittyvistä ratkaisuista neuvoteltiin eri työryhmissä.

Toisaalta on ollut kyse erilaisten yleisöjen tarpeista esim. sujuvasta liikkumisesta näyttelytiloissa ja sisältöjen ymmärtämisestä, toisaalta kaikkea yleisöä kiinnostavista ja auttavista palveluista kuten selkeästi luettavista teostiedoista ja näyttelyn taustatiedoista, tarjonnan moniaistisuudesta jne. Konservattorit ovat olleet keskeisessä asemassa

päättämässä mahdollisuuksista koskettaa teoksia ja päivittämässä kosketeltavien teosten listoja.

2.5. Tilojen esteettömyys ja saavutettavuus

Kaikkien kolmen Valtion taidemuseon museon kohdalla toteutettiin kartoitus, jossa rakennusten toimivuus eri käyttäjäryhmien kannalta selvitettiin ja korjauskohteita listattiin. Monia kohennuksia saatiin aikaan ja tärkeitä hankintoja tehtiin: asennettiin turvateippejä lattioihin, uusittiin opasteita, hankittiin yleisökäyttöön istuimia, asennettiin tele/induktiosilmukoita, madallettiin palvelutiskejä.

Osa parannuksista jäi odottamaan toteutustaan. Joidenkin korjausten osalta toteutusta monimutkaistaa se, että mukaan tarvitaan museon ulkopuolisten toimijoiden panosta. Esimerkiksi kaiteen saamiseksi Kiasma-teatterin katsomon portaisiin tarvittaisiin yhteistyöhalua ja -resursseja tilan alkuperäisiltä suunnittelijoilta.

Sinebrychoffin taidemuseossa toteutetaan 2001-2002 peruskorjaus ja laajennus. Vuoden 2001 suunnitteluvaiheissa oli mahdollista käyttää projektisihteerin työpanosta saavutettavuuteen liittyvissä kysymyksissä. Museon tilat kohenevat korjauksen myötä esteettömiksi ja palvelujen taso paranee.

2.6. Tapahtumat, työpajat, opastukset

Saavutettavuus-projektin asiantuntemusta on käytetty sellaisten Kiasmassa ja Ateneumissa järjestettyjen tapahtumien suunnitteluun ja toteutukseen, joissa vammaistahot ovat olleet aktiivisesti mukana. Näitä oli Kiasmassa euCrea! -tapahtuma ja Kipufestivaali, Ateneumissa KynnysKINO-elokuvatapahtuma. Tapahtumien kohdalla yleisön osallistumismahdollisuudet edellyttivät monipuolisia järjestelyjä mm. tulkkausten, tiedottamisen ja oheismateriaalien osalta.

Joidenkin yleisötapahtumien kohdalla tehtiin erityisjärjestelyjä, jotta toimimisesteisten osallistuminen mahdollistuisi. Näin oli esim. Lasten viikonloppuina Ateneumissa kun työpajassa oli myös viittomakielinen ohjaaja ja Kiasmassa kun ARS 01 –näyttelyyn suunnattiin työpajatoimintaa toimimisesteisille. Kiasman Ars 01 –näyttelyyn konservaattoreilta saatiin joidenkin teosten rakennusmateriaaleja opastetuille kierroksille yleisön tutkittavaksi ja kosketeltavaksi.

Sinebrychoffin taidemuseon kohdalla toteutettiin kokeilu, jossa työpajan vetäjä meni liikkumisesteettömiin tiloihin museon ulkopuolelle ohjaamaan Delvaux-näyttelyyn liittyvää pajatoimintaa.

Kaikkien kolmen museon oppailla on ollut tilaisuus kouluttautua erityisryhmien opastamisessa ja opastuksia on tarjottu mm. selko- ja viittomakielellä sekä näkövammaisille. Opastuksista pyrittiin tiedottamaan tehokkaammin ja ottamaan käyttöön mukavuutta lisääviä apuvälineitä esim. mukana kannettavia tuoleja ja kuulemisen apuvälineitä.

2.7. Tiedottaminen

Saavutettavuuteen liittyvien tietojen liittäminen osaksi kaikkea VTM:n tiedotusta ja tiedotuksen suuntaaminen kaikenlaisille väestöryhmille oli keskeinen projektin tavoite. Tähän liittyivät henkilökunnan koulutukset esim. selkokielessä ja näkövammaisystävällisessä graafisessa suunnittelussa. Verkkoviestinnän osalta käytiin lisäksi läpi www-sivujen suunnittelua sellaisiksi että niitä pystyy käyttämään näkövammaisten apuvälineillä.

Museon tiedotuslehdessä on tarkoitus löytyä saavutettavuuteen liittyvät tiedot, Concordia-lehteen ne lisättiin vuodesta 2000 lähtien ja vuoden 2002 alusta ne löytyvät uudesta KAS taidetta -tiedotuslehdessä. Erilliset Saavutettava museo -esitteet Ateneumista ja Kiasmasta antavat tietoja siitä miten museoon pääsee ja mitä palveluita sieltä löytyy. Informaatiota on saatavilla myös pistekirjoituksella. Tiedotusta myös suunnataan suoraan erityisryhmille eri formaateilla esim. kirjeillä vammaisjärjestöille, sähköpostitiedotuksen piirissä oleville sähköpostilla ja museon kotisivuilla.

Ateneumin, Kiasman ja Sinebrychoffin kotisivuja tehdään uudistusten myötä pikkuhiljaa käyttäjäystävällisemmiksi. Niihin on jo lisätty monille asiakkaille oleellisia museokäyntiin liittyviä tietoja. Ateneumin sivuille tehtiin vuonna 2000 näkövammaisille suunnattu verkkonäyttely Hugo Simbergin taiteesta ja sieltä löytyy myös viittomakielistä materiaalia lapsille Ateneum-oppaasta "Tunnetko?".

Uusi multimediasovellus ovat Ateneum-rakennuksesta, taiteesta ja taiteilijoista yleisölle kertovat kosketusnäytöt, jotka suunniteltiin mahdollisimman monenlaisten asiakkaiden käyttöön. Näytöt suunniteltiin helposti lähestyttäväksi ja niihin liitettiin apuvälineitä kuten suurennuslasi, tele/induktiosilmukka ja apukeppi näytölle ylettymistä helpottamaan. Sisällön eteneminen ja graafinen ulkoasu on suunniteltu selkeäksi esim. käyttämällä riittävän suurta kontrastia kohteen ja sen taustan välillä ja käyttämällä selkeitä kirjasimia. Teksteissä on käytetty selkokielen periaatteita, ääni- ja graafinen suunnittelu tukevat toisiaan ja niihin on annettu käyttäjälle säätövaihtoehtoja.

4. ARVIOINTIA

3.1. Palkittu ja juhlittu projekti

Saavutettavuus-projektin uusia näkökulmia kulttuuripalveluihin avaava ote on tuonut sille paljon myönteistä palautetta. Projekti sai vuonna 2000 kaksi tunnustuspalkintoa kulttuurisen tasa-arvon edistämisestä, Selkouutisilta ja taiteilijaryhmä Kiilalta. Vuonna 2001 Pohjoismaisen ministerineuvoston alainen Nordiska handikappolitiska rådet nimesi Ateneumin Pohjoismaiden museoiden saavutettavuuskilpailun voittajaksi. Ulospäin näkyviä aikaansaannoksia projektissa on syntynyt, sillä monet museotyötä tekevät sitoutuivat omalla panoksellaan ottamaan huomioon yleisön monenlaiset tarpeet.

3.2. Ruusut ja risut

Saavutettavuus-projekti Valtion taidemuseon Museopedagogisessa yksikössä kesti kaksi ja puoli vuotta vuoden 2001 loppuun. Projekti muutti vuoden 2002 alusta muotoaan: Taidemuseoalan kehittämissyksikön Kehyksen puitteissa jatkuu valtakunnallisella tasolla tiivis yhteistyö erityisesti Jyväskylän ja Salon seudun museoiden kanssa Esteetön museo -projektissa.

Valtion taidemuseon päättynyttä osiota tulee nyt arvioida, tässä on lueteltu sekä hyviä että huonoja puolia projektin sujumisesta ja tuloksista.

Onnistumisia:

- + kun henkilökunta sitoutuu tavoitteisiin myönteiset tulokset näkyvät nopeasti
- + henkilökunta sai projektin aikana uusia näkökulmia ja uutta tietoa omaan työhönsä liittyen
- + henkilökunnan valveutuneisuuden kasvu tuo jatkuvuutta hyviin käytäntöihin myös projektin päätyttyä
- + ulkopuolista asiantuntemusta oli helppo saada sillä saavutettavuuden edistäminen on koettu tärkeäksi esim. erilaisten järjestöjen taholta
- + VTM sai uusia asiakkaita - osittain palaute on ollut erittäin kiitollista kun esim. museokäynti tai opastuksen seuraaminen mahdollistuu ensimmäistä kertaa
- + VTM sai myönteistä julkisuutta tiedotusvälineissä
- + muodostui uusia yhteistyöverkostoja museon sisällä, ulkopuolisten tahojen kanssa sekä kansainvälisesti
- + uudenlaisten kokeilujen ja sovellusten tekeminen mahdollistui esim. yleisölle lainattava sähköpyörätuoli museoympäristössä tai mahdollisimman saavutettava multimedia
- + muihin kohteisiin siirrettävissä olevaa tietoa ja kokemusta kertyi projektin aikana

Kangertelua:

- projekti loppui Sinebrychoffin taidemuseon korjauksen kannalta pahasti kesken, saavutettavuutta olisi vielä otollista edistää uutta näyttelyä rakennettaessa
- projektina toteutettava toiminta ei mahdollista kovin pitkäjänteistä kehittämistyötä
- on mahdollista ja todennäköistäkin että hyviä käytäntöjä unohtuu ajan kulumisen ja henkilöstön vaihtumisen myötä
- uusi toiminta ja laaja työkenttä, jossa on paljon tekemistä edellytti projektisihteeriltä melkoista kommunikaatioväylien ja -tapojen opettelua
- suurehkossa organisaatiossa vaikuttaminen on joskus hidasta, uusien käytäntöjen juurtuminen voi olla hidasta, päätöksenteko on hidasta ja pientenkin kohennusten toteutus voi olla hidasta
- joskus museotyöntekijöiden motivaatioon vaikutti sellainen ennakoluulo, että saavutettavuusprojektissa tehdään jotain pienen marginaaliryhmän huomioimiseksi, jolloin koetaan että itse ei ehdi eikä pystytä omassa työssä huomioimaan sentään kaikkia
- museoympäristön ongelmakohtia yleisön kannalta tuntevat henkilökunnasta läheisimmin ne, jotka eniten ovat yleisön kanssa tekemisissä, esim. valvojat ja työpajaohjaajat, mutta heillä ei ole välitöntä päätäntävaltaa vaikuttaa ratkaisuihin
- museohenkilökunta voi olla melko konservatiivista; joskus tuntuu, että pelätään tehdä toisin kuin ennen tai pelätään uudenlaisten yleisöjen tuovan häiriötä

- museohenkilökuntaan kohdistuu monenlaisia paineita ja odotuksia monesta suunnasta, jolloin helpommin sivuutetaan sellaisia ehdotuksia, jotka koetaan oman ammattiryhmän näkökulmasta vieraina tai uusina

4. YHTEENVETO

4.1. Askelia korkeiden tavoitteiden portailla

Museoiden saavutettavuuden edistämisen portaita on Isossa-Britanniassa luonnehdittu seuraavasti:

1. poistetaan osallistumisen esteitä
2. kehitetään yhteistyötä eri ryhmien kanssa ja pyritään tavoittamaan uusia yleisöjä
3. edellisten vaiheiden kautta museosta tulee väline sosiaalisen muutoksessa kohti integroituneempaa ja tasa-arvoisempaa yhteiskuntaa.

Saavutettavuus-projektin vetäjän näkökulmasta olimme 1999-2001 kestäneessä osiossa Valtion taidemuseossa pääsemässä toiselle portaalle. Tosin ensimmäiselläkin portaalla on vielä keskeneräisyyttä.

Museon saavutettavuus on projektissa nähty laajana, monia osa-alueita käsittävänä kehittämiskohteena, mukana mm. fyysinen, tiedollinen, taloudellinen, asenteellinen ja kulttuurinen saavutettavuus. Keskeiseksi kohderyhmäksi nostettiin toimimisesteiset ihmiset, joiden kohdalla esteet osallistumiselle ovat olleet suuria. Toisaalta projektin aikana saatiin paljon aikaiseksi, toisaalta päästiin vasta alkuun.

Saavutettavuus-projekti on ollut Valtion taidemuseolta hieno panostus erilaisten yleisöjen huomioimiseksi ja palvelujen kehittämiseksi. Projektin aikana on saatu liikkeelle edistyksellisiä uudistuksia ja museoon on tullut asiakkaita uusia ihmisryhmiä. Museo on päässyt lähemmäksi tavoitetta pystyä palvelemaan asiakkaita yhdenvertaisesti. Museohenkilökunta toivottavasti enemmän ja enemmän kokee saavutettavuuden edistämisen välttämättömäksi ja luonnolliseksi osaksi omaa työtään.

4.2. Yhteiskunnallista vaikutusta

Saavutettavuus-projektin vaikutus koko maan museotoiminnassa on ollut näkyvää, tietoisuus saavutettavuuteen liittyvistä kysymyksistä on levinnyt museokentällä laajasti. Saavutettavuus-projekti toisaalta heijastelee yhteiskunnan kehityssuuntaa, toisaalta sillä itsellään on heijastusvaikutuksia muille yhteiskuntaelämän aloille. Esimerkkinä myönteisen mallin leviämisestä on Evankelis-luterilaisen kirkon piirissä herännyt kiinnostus aloittaa vastaavaa projektia esteiden poistamiseksi seurakuntien saavutettavuuden tieltä.

Saavutettavuus-projektin onnistui myös vaikuttaa siihen, että opetusministeriössä nimettiin työryhmä tarkistamaan maan kulttuurihallinnon linjanvetoja kulttuuripalvelujen saavutettavuuden osalta.

Myönteisestä vastaanotosta ovat olleet osoituksena saadut palkinnot ja huomionosoitukset. ”Hyviä tarkoituksia” onkin helppo puoltaa ja kannattaa, mutta vain rohkea ote, ennakkoluulottomat uudistukset ja selkeä priorisointi tuovat kestäviä tuloksia. Tasa-arvo kulttuuripalvelujen saavutettavuudessa ei edisty ilman tietoa ja selkeästi suunnattuja resursseja.

4.3. Saavutettavuus-projektin tulevaisuus

Valtion taidemuseon Saavutettavuus-projektin 2,5 vuotta kestänyt ensimmäinen vaihe on päättynyt. Projektilla on kuitenkin jatkoa valtakunnallisena Esteetön museo -projektina, jota hallinnoidaan Valtion taidemuseosta osana Taidemuseoalan kehittämissyksikön Kehyksen toimintaa. Jyväskylän ja Salon taidemuseoissa vuoden 2002 alussa alkanut Esteetön museo –projekti on koulutus- ja konsultointiprojekti, johon osallistuvat laajasti molempien paikkakuntien yhteistyöverkostot puolen vuoden ajan. Kiinnostusta palveluiden kehittämiseen on paljon. Projektin rahoitus tulee Museoviraston jakamista valtionavustuksista museoiden innovatiivisiin hankkeisiin.

LIITE 1**SAAVUTETTAVUUS-PROJEKTIN AIKANA TUOTETTUA MATERIAALIA**

1. Saavutettava museo –yleisöesitteet Ateneumista ja Kiasmasta
2. Saavutettava museo –video
3. Saavutettava museo –ohjeet museoammattilaisille: Toimiva museonäyttely sekä Liikkumis- ja toimimisesteiset kävijät opastetuilla kierroksilla
4. Kulttuuripalvelut ja saavutettavuus –esite kulttuuripalvelujen tuottajille
5. Kartoitus Suomen museoiden saavutettavuudesta, toteutettu yhdessä Suomen museoliiton kanssa
6. Kartoitus museoiden saavutettavuudesta Pohjoismaissa, toteutettu yhdessä pohjoismaisten kumppanien kanssa
7. Tietoja saavutettavuudesta VTM:n www-sivuilla ja tiedotuslehdessä
8. Ateneumin uusien kosketusnäyttöjen multimedia tehtiin urauurtavasti mahdollisimman saavutettavaksi
9. Ateneumin neuvonnassa on ”Saavutettavuuskärry” , johon on kerätty saavutettavuuteen liittyviä materiaaleja ja palveluja
10. Ateneumissa ja Kiasmassa teetettiin uusia kohokarttoja ym. oheismateriaalia
11. Hugo Simberg –verkkonäyttely VTM:n www-sivuilla, suunnattu näkövammaisille
12. Selkokielineen Marjatta Levannon kirjoittama kirja ”Hugo Simbergin maailma”, myös ruotsiksi
13. Kohokuvat ja äänite Hugo Simbergin taiteesta
14. Julkaistiin euCrea! Vammaiset kulttuurivähemmistönä –kirjanen Kiasman Kysymysmerkkisarjan osana
15. Nordic Museums for All –esite, tehty pohjoismaisten kumppanien kanssa
16. Museer för alla i Norden, Om tillgänglighet för människor med funktionshinder, käsikirja museoammattilaisten käyttöön, tehty pohjoismaisten kumppanien kanssa
17. Kiertävä valokuvanäyttely ”Opening hours” , tehty pohjoismaisten kumppanien kanssa

LIITE 2

SAAVUTETTAVUUTEEN LIITTYVÄÄ KIRJALLISUUTTA

Aktuellt in Norden - Handikappfrågor inom kulturpolitiken. 2000. Nordiska Handikappolitiska Rådet

Chalmers, F. Graeme, 1996: *Art, Education, and Cultural Diversity.* The Getty Education Institute for the Arts

Dean, David, 1994: *Museum Exhibition. Theory and Practice.* Routledge

Disability Directory for Museums and Galleries. 2001. Resource: The Council for Museums, Archives and Libraries

Dodd, Jocelyn – Sandell, Richard, 1998: *Building Bridges. Guidance for museums and galleries on developing new audiences.* Museums & Galleries Commission

Earnscliffe, Jayne, 1992: *In through the front door. Disabled people and the visual arts. Examples of good practice.* Arts Council of Great Britain

Esteetön rakennus ja ympäristö. Suunnitteluopas. 1990. Rakennustieto

Hansson, Anna, 1992: *Känna, lyssna, lära / Breaking through the glass.* Nordiska museet

Imrie, Rob – Hall, Peter, 2001: *Inclusive Design. Designing and Developing Accessible Environments.* London and New York

Jokiniemi Jukka, 1998: *Toimiva ympäristö jokaiselle. Heikkonäköiset arvioimassa rakennettua ympäristöä.* Teknillinen korkeakoulu

Koivu, Heli, 2000: *Kaikenkuuloisille! Kuulovammaisten huomioon ottaminen tilojen ja toimintojen suunnittelussa.* Kuulonhuoltoliitto

Könkkölä, Maija, 1994: *Ongelma vai haaste? Julkisten rakennusten liikkumisesteiden poistaminen.* Invalidiliitto

Majewski, Janice, 1987: *Part of Your General Public is Disabled. A Handbook for Guides in Museums, Zoos, and Historic Houses.* Smithsonian Institution

McGinnis, Rebecca – Marcus Weisen, 1994: *Guidelines for Describing Museum Objects and Paintings to Blind and Partially Sighted People.* Royal National Institute for the Blind

Museums and social Inclusion. The GLLAM Report. 2000. University of Leicester

Nolan, Gail, 1997: *Designing Exhibitions to Include People with Disabilities. A Practical Guide.* The National Museum of Scotland

Selkokirjoittajan opas. 1990. Toim. Pertti Rajala. Kirjastopalvelu

Svensson, Elisabet, 2000. *Museer för alla i Norden. Om tillgänglighet för människor med funktionshinder*. Nordiska ministerrådet

Tuomaala, Seija, 1997: *Laatu taidemuseotoiminnassa*. Valtion taidemuseo

Verhe, Irma, 1996: *Selkeä ympäristö. Näkövammaisille soveltuvan toimintaympäristön suunnittelu*. Näkövammaisten keskusliitto / Rakennusalan kustantajat